

MATTI HELENIUS. **Alkoholspørgsmaalet.** København 1903. G. E. C. Gad. (436 S.).

Da Helenius sidste Sommer forsvarede sin Afhandling for Doktorgraden ved vort Universitet, var hans Navn forlængst velkendt i Afholdsfolkernes Kreds. Tidligere havde han skrevet om Afholdssagen, han var en ofte benyttet Foredragsholder og en ivrig Deltager i Møderne ved de internationale Sammenkomster, der i de senere Aar er bleven et saa vigtigt Led i Ædruelighedsarbejdet. Erhvervelsen af Doktorgraden øgede den Anseelse, han i Forvejen nød blandt Afholdsfolk. Ikke uden Grund stod det for dem, som deres Sag ligesom løftedes op til et højere Niveau, og hans Afhandling havde den for en Doktor-disputats formodentlig højst usædvanlige Skæbne at blive udsolgt i Løbet af kort Tid. Med samme Tillid og Velvilje er det samlede Værk bleven modtaget. Den, der følger lidt med Afholdsbevægelsen, ved, at Helenius' ny Bog ved Møder og i Afholdsblade allerede er en meget benyttet Bog og hyppigt citeret Kilde. Man kan nu heller ikke paastaa, at denne velvillige Modtagelse er ufortjent; thi Helenius' Bog staar baade ved det personlige Arbejde, der er nedlagt i den, ved sin Stofmængde, og for nogle Afsnits Vedkommende ogsaa ved Behandlingen af Stoffet, saare højt over den Afholdslitteratur, der i Almindelighed ser Dagens Lys.

Det nu foreliggende samlede Værk falder i 11 Kapitler. Det er de 7 første af disse, der udgjorde Doktorafhandlingen. De fire ny tilkomne Afsnit om Alkohol, Sygdom og Død; Alkoholisme og Sindssygdom; Alkoholisme og Arvelighed samt Alkoholspørgsmaalets Løsning har mere end fordoblet Bogens Omfang.

Efter en kortere Indledning giver Forf. først en »sociologisk Udvikling af Alkoholspørgsmaalet«: en rent historisk Skildring af det Forhold, hvori Menneskene paa forskellige Udviklingstrin og til forskellige Tider har staaet til de berusende Drikke. Derefter refereres, ogsaa helt

MATTI HELENIUS. **Alkoholspørgsmaalet.** København 1903. G. E. C. Gad. (436 S.).

Da Helenius sidste Sommer forsvarede sin Afhandling for Doktorgraden ved vort Universitet, var hans Navn forlængst velkendt i Afholdsfolkernes Kreds. Tidligere havde han skrevet om Afholdssagen, han var en ofte benyttet Foredragsholder og en ivrig Deltager i Møderne ved de internationale Sammenkomster, der i de senere Aar er bleven et saa vigtigt Led i Ædruelighedsarbejdet. Erhvervelsen af Doktorgraden øgede den Anseelse, han i Forvejen nød blandt Afholdsfolk. Ikke uden Grund stod det for dem, som deres Sag ligesom løftedes op til et højere Niveau, og hans Afhandling havde den for en Doktor-disputats formodentlig højst usædvanlige Skæbne at blive udsolgt i Løbet af kort Tid. Med samme Tillid og Velvilje er det samlede Værk bleven modtaget. Den, der følger lidt med Afholdsbevægelsen, ved, at Helenius' ny Bog ved Møder og i Afholdsblade allerede er en meget benyttet Bog og hyppigt citeret Kilde. Man kan nu heller ikke paastaa, at denne velvillige Modtagelse er ufortjent; thi Helenius' Bog staar baade ved det personlige Arbejde, der er nedlagt i den, ved sin Stofmængde, og for nogle Afsnits Vedkommende ogsaa ved Behandlingen af Stoffet, saare højt over den Afholdslitteratur, der i Almindelighed ser Dagens Lys.

Det nu foreliggende samlede Værk falder i 11 Kapitler. Det er de 7 første af disse, der udgjorde Doktorafhandlingen. De fire ny tilkomne Afsnit om Alkohol, Sygdom og Død; Alkoholisme og Sindssygdom; Alkoholisme og Arvelighed samt Alkoholspørgsmaalets Løsning har mere end fordoblet Bogens Omfang.

Efter en kortere Indledning giver Forf. først en »sociologisk Udvikling af Alkoholspørgsmaalet«: en rent historisk Skildring af det Forhold, hvori Menneskene paa forskellige Udviklingstrin og til forskellige Tider har staaet til de berusende Drikke. Derefter refereres, ogsaa helt

historisk, »den videnskabelige Granskning af Alkoholspørgsmaalet« fra de ældste Tider, og i et særskilt Afsnit gøres der i Fortsættelse heraf Rede for Fysiologiens nuværende Opfattelse af de spirituøse Drikkes Virkning paa den menneskelige Organisme. At Alkohol nydt i større Mængder virker ødelæggende, er ikke det, Helenius søger at bevise: det daglige Liv viser os dette med mere end ønskelig Klarhed. Dr. Helenius mener at kunne fastslaa som Resultat af de nyere og nyeste Undersøgelser, at selv en efter den almindelige Mening meget maadeholden Nydelse af Alkohol virker nedbrydende: »Punkt for Punkt«, siger han, »har saaledes den nyeste Tids fysiologiske Forskning gendrevet de Hypotheser, hvormed man i det mindste har forsøgt at forsvare en maadeholden Brug af Alkohol«. Her, som for Resten gennem hele Bogen, gaar Forf.s Bestræbelser ud paa at hævde og bevise den rent teoretiske eller videnskabelige Berettigelse af det Grundlag, hvorpaa Afholdsbevægelsen praktisk arbejder. Om de anførte Ord er et korrekt Udtryk for den virkelige Situation, er et Spørgsmaal, jeg af nærliggende Grunde ikke skal komme nærmere ind paa. Kun følgende vil jeg gerne have Lov at sige: det er vistnok et almindeligt udbredt Rygte, at Professor Bock under sin Opposition mod Helenius rokkede ikke saa lidt ved dennes Fremstilling paa dette Punkt. Maaske faar man ogsaa nærmest dette Indtryk ved at læse Prof. Bocks udførlige Anmeldelse, *) — hvad Begrundelsen angaar. Men i det almindelige Slutningsresultat synes Afstanden mellem dem betydelig mindre. I Afhandlingen i Hospitalstidende mener Prof. Bock at kunne resumere Videnskabens Opfattelse i følgende Sætninger: at den stadige Nydelse af store Kvantiteter Alkohol virker skadelig, derom er alle enige; ogsaa derom, at den skadelige Virkning begynder ved langt mindre Dosis, end man tidligere var tilbøjelig til at antage. Der er ingen som helst Grund til at tro,

*) Hospitalstidende. 1902.

at Alkohol selv ved meget moderat Brug udøver nogen speciel gavnlig eller nyttig Virkning hos sunde. At en maadeholden Brug af Alkohol — 20—25 Gram daglig, nydt i stærkt fortyndet Tilstand — har en nævneværdig skadelig Indflydelse paa de fysiologiske Processer, kan ikke betragtes som bevist. Det er ikke usandsynligt, at den er bedst faren, som overhovedet ikke vanemæssigt nyder Alkohol, men Beviset kan ikke siges at foreligge. At moderat Nydelse af Alkohol ved sjældnere Lejligheder skulde gøre nævneværdig Skade, er ikke sandsynligt. Jeg har anført disse Udtalelser, for at de Læsere, der har Prof. Bocks fortræffelige Artikel i »Berlingske Tidende« i frisk Minde, kunne se, at Ducleaux's »Opdagelse« i det mindste ikke har ændret Prof. Bocks Mening om Alkoholens Betydning for Ernæringen, og at den foregivne Revolution i den videnskabelige Opfattelse af Spørgsmaalet simpelt hen synes at bero paa Unøjagtighed og Misforstaaelse. —

Fra Fysiologien fører Dr. Helenius os i de følgende to Afsnit ind paa helt andre Omraader: Statistiken og Psykologien eller maaske rettere Psykofysiken, der i forholdsvis kort Tid har skudt sig frem som en særlig Videnskabsgren mellem Psykologi og Fysiologi. Jeg skønner ikke rettere, end at det hører til denne Bogs mest blivende Fortjeneste, at Dr. Helenius med en Utrættelighed i Arbejdet, der er i høj Grad paaskønnelsesværdig, endelig har samlet og lagt frem for os Erfaringerne fra de engelske Livsforsikringsselskaber: Erfaringer, hvorom man har hørt saa meget, men vidst saa lidt med nogen Bestemthed. Det er ikke alene Tilvejebringelsen af Stoffet, vi her maa være ham taknemmelig for. Ogsaa selve Behandlingen af det og Diskussionen af mulige afvigende Fortolkninger af de statistiske Resultater, der naas, gør, at dette Afsnit ved sin større Stringens danner en lykkelig Modsætning til den Lethed, hvormed Forf. ofte i Bogens senere Partier baade udvælger og behandler sit mangfoldige statistiske Materiale. Udførligt og gennem-

gaaende godt refererede er vistnok ogsaa de Bidrag, Forf. henter til Belysning af sit Problem af Psykologien. I to Retninger har Forskerne bestræbt sig for ad eksperimentel Vej at komme paa det rene med Alkoholens Virkninger: dels har de søgt at konstatere dens Indflydelse paa forskellige sjælelige Virksomheder (Reaktion, Hukommelse, Ideassociation), dels dens Indflydelse paa Evnen til at udføre et vist Arbejde. Især gør Forf. udførlig Rede for den berømte Sindssygelæge Kraepelins Undersøgelser paa disse Omraader. Ogsaa her har Helenius gjort et fortjenstfuldt Stykke Arbejde, alene derved, at han har samlet de forskellige Forskeres spredte Resultater paa et Sted og derved gjort dem tilgængelige for en større Læsekreds. Undertiden er det ikke fuldt klart, om den Slutning, der drages, er Forf.s egen eller de refererede Forskeres; Side 107 omtales en Række Forsøg af Kraepelin over Alkoholens Indflydelse paa Reaktionstiden. Det paastaas nu, at disse Forsøgs Resultat er det, at allerede smaa Mængder Alkohol »forringede Fatteevnen«; efter almindelig psykologisk Sprogbrug vilde man dog sikkert udtrykke Resultatet ved at sige, at allerede smaa Mængder Alkohol forlængede Reaktionstiden. Man savner i dette Afsnit noget en mere kritisk og selvstændig Bedømmelse af Materialets Værdi som Grundlag for almindelige Slutninger. Ikke blot er der fra Fagmænds Side gjort den Indvending f. Eks. mod nogle af Kraepelins Forsøg, at de anvendte Alkoholdoser ikke var heldigt afpassede, men det har overhovedet været omdebatteret, med hvilken Ret de Resultater, der naas gennem Eksperimenter i de psykofysiske Laboratorier, kan anvendes paa det daglige Liv. To Betingelser maa være til Stede: et tilstrækkeligt stort Antal Forsøg, og Forsøg udførte under Vilkaar, der kommer saa nær som mulig til det daglige Livs Forhold. Den første Betingelse kan i Almindelighed skaffes opfyldt. Vanskeligere er det undertiden med den anden: Betingelserne, hvorunder Forsøgene udføres, er mer eller mindre kunstige og arrangerede, Forsøgsindividet har Bevidsthed

om, at det er Objekt, og i saadanne Tilfælde, hvor der hos »Mediet« forud er en Forestilling eller Forventning om det Resultat, der skal naas, kan der komme Fejlkilder med, hvis Indflydelse paa Slutresultatet det er vanskeligt at kontrollere og give et talmæssigt Udtryk. Det havde været interessant, om Helenius var gaaet ind paa en saadan nærmere Drøftelse af sit psykofysiske Materiales Beviskraft. At han ikke gør det, ligger maaske i, at han finder en saadan Drøftelse overflødig i det givne Tilfælde; men muligvis ligger Aarsagen dybere og hænger sammen med en Mangel, tror jeg, ved den Maade, hvorpaa Helenius har anlagt sine Studier: han har begrænset sig for stærkt til den Litteratur, der direkte angaar det Problem, han tumler med. At en nærmere Drøftelse som den ovenfor antydede ikke vilde være overflødig, viser sig ved Helenius' egen Redegørelse for de »ergografiske« Eksperimenter — Forsøgene paa at maale en Muskels Arbejdsevne. Frey i Bern kom til det Resultat, at Alkohol havde en gavnlig Virkning paa en udmattet Muskel, mens to andre Forskere kom til en modsat Slutning og forklarede Freys Resultat som en Virkning af Suggestion (Side 135). Men kan det »psykiske Moment« virke i den ene Retning, saa bliver det Forf.s Opgave, hvis han vil være sikker paa at overbevise sine Læsere, at klargøre, at der i de Tilfælde, hvor Alkohol virkede nedsættende paa Arbejdsevnen, ikke ogsaa var »psykiske Momenter« med i Spillet.

I de følgende Afsnit behandles den nationaløkonomiske Side af Spørgsmaalet, Alkoholens Betydning som Aarsag til Sygdom og Død, dens Indflydelse paa Prostitution og paa de almindelige moralske Tilstande o. s. v. Der er neppe nogen Side af Emnet, som ikke berøres og belyses. Fra næsten alle Lande, hvorom der i denne Sammenhæng kan være Tale, henter Forfatteren sit Stof. Men det er desværre sandt, at denne Bredde i Undersøgelsen snarere har formindsket end øget Arbejdets Værdi. Jeg tænker ikke her paa saadanne Beregninger

som dem, der anføres over Forholdet mellem Udgifter til Forsvarsvæsenet og Drikkeriet i forskellige Lande, eller Forsøg som dem, der i England er gjort paa at udregne, hvor stor en Del af det samlede Spiritusforbrug, der bliver »anvendt til Drukkenskab« og hvormeget til »moderat Brug« og adskillig andet. Alvorligere er den Lethed, hvormed Forf. giver os Tabeller af den bekendte Type med parallelle Talrækker, mellem hvilke der — tilsyneladende — uden nærmere Prøve postuleres en reel Aarsagssammenhæng — stadig paa den Maade, at Spiritus'en optræder som Aarsag, mens de tilsvarende Tal repræsenterer Virkningerne. Side 353 gives der f. Eks. en Tabel over Antallet af Værtshuse og Skilsmisser i Svejts' Kantoner. Kantonerne samles i 3 Grupper, og vi faar følgende Oversigt:

	Antal Værtshuse pr. 1000 voksne Mænd 1879	Antal Skilsmisser pr. 1000 Vielser i 1877—79
1ste Gruppe	37	78
2den do.	25	57
3die do.	16	36

Ved disse 3 samhørende Iagttagelser konstateres der »en tydelig Parallelisme« mellem Værtshuse og Skilsmisser. Hvis dette nu blot betyder, at Tallene rent numerisk vokser eller aftager sammen, eller det mere præcist udtrykkes derved, at de kan knyttes sammen rent matematisk ved en eller anden Lov, saa er det naturligvis rigtigt. Men skal Parallelisme betyde en faktisk Aarsagsforbindelse — og dette er øjensynlig Forf.s Mening —, saa opstaar det Spørgsmaal: med hvilken Ret eller hvilken Grad af Sandsynlighed antages en saadan reel Forbindelse mellem Tallene? Og er det bevist, at der er Aarsagssammenhæng, af hvad Art er da denne? Hvis nu én paastod, at det var de ulykkelige ægteskabelige Forhold, der, som Tilfældet var med Jeppe, bragte Folk til at drikke, saa ville vi maaske ikke tage en saadan Paastand altfor alvorlig. Men hvis nogen udtalte den Mening, at vi her (som i mange lignende Tilfælde) stod overfor dybere

liggende Aarsager, hvis Virkninger — om jeg tør udtrykke det saaledes — ligesom forgrener sig »parallelt« i forskellige Retninger, saa kan man ikke blot paa Forhaand ikke afvise ham, det er tilmed ikke usandsynligt, at det var ham, der kom Sandheden nærmest. Og fremdeles: lad det være indrømmet, at Værtshusene, o: Drikkeriet, er et primært Aarsagsmoment, saa rejser sig straks et nyt Spørgsmaal. At Drikkeriet skulde være den eneste Aarsag til Skilsmissemis, vil ingen paastaa. Tallene for Skilsmisser er det numeriske Udtryk for Slutresultatet af en Række samvirkende Momenter, af hvilke Drikkeriet kun er et: hvilken Andel har nu dette i den samlede Virkning? Overfor et statistisk Materiale, givet i Form af den Slags parallelle Talrækker, bør der iagttages langt større Forsigtighed end den, Helenius gennemgaaende viser. Ikke blot af rent formelle, men ogsaa af praktiske Grunde: maaske gives der Drikkeriet Skyld, hvor det er Nød og Forkommenhed, materiel eller aandelig, af hel anden Art, vi skulde rette vor Opmærksomhed imod. —

To Følelser, er det engang bleven sagt, maa al Tid besjæle den sande Forsker: det levende Ønske om at finde Fænomenernes Aarsager og den dybe Frygt for at bedrage sig med Hensyn til de Aarsager, han virkelig tilskriver Tingene. Det er ikke den første af disse Følelser, Dr. Helenius mangler, derom er det store personlige Arbejde et Vidnesbyrd, men jeg tror, at mere end én Læser, som med nogen Sympati for Forfatteren og den Sag, han kæmper for, gennemgaar hans Værk, kunde ønske, at ogsaa den anden havde været raadende i et større Maal. »Alkoholspørgsmaalets Løsning« er Bogens afsluttende Kapitel. Dr. Helenius benægter ikke, at den sociale Elendighed bidrager meget til Alkoholismens Udbredelse, men han bestrider den fra socialistisk Side hævdede Opfattelse, at Drukkenskaben kun »er et Udtryk for den Elendighed, hvori den kapitalistiske Samfundsorden har ført Menneskeheden«. De Grunde, han anfører mod denne Mening, er følgende: 1) man har faktisk inden for

den bestaaende Samfundsordning med Held kunnet bekæmpe Drukkenskaben og tvinge Alkoholforbruget ned (som Eksempler nævnes Norge og Finland); 2) Alkoholismen er ældre end det kapitalistiske Samfund; 3) Alkoholismen fremtræder ingenlunde alene blandt »Proletariatet«, men ligesaa ofte i de borgerlige Kredse, blandt de »dannede«; 4) de Nationer, hvis industrielle Udvikling er længst fremskreden, er ikke derfor de mest alkoholiserede. At dette Syn paa Sagen ogsaa begynder at vinde Indgang i socialistiske Kredse, mener Forf., fremgaar af den forandrede Stilling, Socialdemokraterne i forskellige Lande i den nyeste Tid har begyndt at indtage overfor Ædruelighedsbestræbelserne. Et godt orienterende Overblik gives der i dette Afsnit over alle de Midler, Menneskene har bragt i Anvendelse for at frigøre sig for Drikket og dets Ulykker. Men noget for kortfattet. Hvis der var indrømmet Statistiken mindre Plads og f. Eks. givet en mere uddybet Skildring af Alkoholspørgsmaalets Sammenhæng med det almindelige sociale Spørgsmaal, vilde Bogen have vundet i Værdi, i alt Fald for mange Læsere. Dog, det er maaske uretfærdigt at komme med Bebrejdelse paa dette Punkt. Det hele Afsnit er anlagt som en Afslutning, og en Bemærkning tyder paa, at det, der her gives som et Resumé, muligvis tages op til hel selvstændig Under søgelse.

»Jeg har forsøgt at samle paa et Sted det vigtigste af det, som vi paa Tærskelen af det 20de Aarhundrede véd om Alkoholspørgsmaalet«, siger Forf. et Sted. Et stort Maal har han da sat sig: at skabe et Standardværk i Afholdslitteraturen, der kunde indtage en lignende Plads som den, Dr. Baers Bog »Der Alkoholismus« indtog gennem et Kvart Aarhundrede. Hvad Lærdom og Belæsthed angaar, behøver Helenius ikke at skamme sig ved en Sammenligning med Dr. Baer. For dem, der vil orientere sig i et eller andet vedrørende Alkoholspørgsmaalet, vil Helenius' Bog formodentlig, baade ved det, den selv indeholder og ved sine udførlige Litteratur-

angivelser, for lang Tid være en af de Kilder, hvortil de først vil søge — og sikkert sjælden søge forgæves. Men det forekommer mig ikke, det er lykkedes Helenius fuldt i samme Grad som Dr. Baer, at ordne sit rige Stof paa en let overskuelig Maade og sammenarbejde det til en fast sluttet Helhed.

Henrik Pedersen.

B. SEEBOHM ROWNTREE. **Poverty.** A study of town life. Fourth edition. London. Macmillan & Co. 1902. (XXII + 426 S.; 2 sh. 6 d.).

Denne Bog er et interessant Eksempel paa, hvor langt videre den sociale Forskning naar ved at gaa i Dybden frem for i Bredden. Det er Charles Booth's store klassiske Værk »The Life and Labour of the People in London«, som har tjent Forfatteren til Forbilledet. Men Mr. Rowntree har valgt sig et Undersøgelsesomraade, der er mange Gange mindre end Booth's, nemlig Byen York, hvis Indbyggertal i 1899 var omtrent 76,000. Ved saaledes at begrænse sin Undersøgelse til et forholdsvis snævert Omraade er det lykkedes Forf. at trænge til Bunds i en Mængde Forhold af største Interesse. Han lader sig ikke nøje med at maale og beskrive Fattigdommen, han opsporer dens Aarsager, og han paaviser dens Følger, fysiske og moralske. Bag de Resultater, som Mr. Rowntree fører frem for Læseren, ligger et enormt Arbejde: først og fremmest personlige Besøg af Forf. og hans Medhjælpere hos 11,560 Familjer, repræsenterende en Befolkning af omtrent 47,000 Mennesker. Det er gennem disse Besøg, ved at udspørge og samtale med disse Tusinder af Mennesker, og ved at bruge Øjnene overalt, at Hovedparten af Materialet er tilvejebragt. At Metoden er god, derom er der ingen Tvivl, og Rowntrees Bog er et Vidnesbyrd om, at den kan give udmærkede Resultater. Men man forstaar, at den kræver en utrættelig Energi, stor Kærlighed til Opgaven og — hvad der ikke er den